

STICHTING VRIENDEN SOESTER ENG

.....om de landschappelijke-, natuur-
en cultuurwaarden van
de Soester Eng te
behouden...

Koninginnelaan 128
3762 DJ SOEST
jmc.bijman@hccnet.nl
www.SoesterEng.nl
Bank 533 9618
KvK 3212 6999

---

aan:

Provinciale Staten van Utrecht
t.a.v. de Commissie RGW
Postbus 80300
3500 TH UTRECHT

GESCAND

004 31.08.2011

datum

26 augustus 2011

onderwerp

Voorontwerp Provinciale
Ruimtelijke Structuurvisie

kenmerk

PA11026

Geacht college, Geachte Commissie,

De Stichting Vrienden Soester Eng heeft met belangstelling kennis genomen van het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie. Met instemming is vastgesteld dat het Provinciaal Bestuur kiest voor kwaliteit van het landelijk gebied en daarbij grote waarde toekent aan cultuurhistorische aspecten in het landschap. Gezien het doel van de Stichting - het behouden en versterken van het open akkerbouwlandschap van de Soester Eng - is het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie vooral gelezen vanuit de zorg voor het toekomstig ruimtegebruik op en langs de randen van de Soester Eng. Het zuidelijk deel van de Soester Eng ligt binnen de rode contour en geniet van gemeentewege sedert 1992 de status van 'beschermd dorpsgezicht'. Het is het oudste cultuurhistorisch monument van Soest en in zijn soort, mede gelet op de omvang en de gaafheid ervan, waarschijnlijk van de hele provincie. Tot onze teleurstelling blijkt het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie echter weinig tot geen ruggesteun te bieden in geval van ongewenste ontwikkelingen op of rond de Soester Eng. In het onderstaande worden onze zienswijze en onze bedenkingen nader toegelicht.

Aardkundige en cultuurhistorische waarden

De Soester Eng vertegenwoordigt een grote aardkundige en cultuurhistorische waarde, die tot uitdrukking komt in een binnenstedelijk gelegen landbouwgebied met een relatief gaaf akkerbouwlandschap, waarvan de oorsprong zo'n 1000 jaar teruggaat. In het navolgende

wordt het ontstaan van de heuvel, waarop de Soester Eng ligt, alsmede de cultuurhistorische ontwikkeling nog eens toegelicht.

De Soester Eng is gelegen op een stuwwalrest uit de Saale ijstijd (200.000 – 120.000 jaar vóór heden). Oorspronkelijk maakte die deel uit van de aaneengesloten Utrechtse Heuvelrug, opgestuwd door het uit Scandinavië afkomstige landijs. Tijdens één van de latere uitbreidingsfasen heeft het landijs hier lokaal de 'eigen' stuwwal overreden, waardoor het restant verlaagd en afgevlakt, als een geïsoleerde heuvel in het landschap is achtergebleven. In de 'Atlas aardkundig waardevolle gebieden' van de Provincie Utrecht (2002) is deze geïsoleerde stuwwalrest omschreven als 'zeer kenmerkend', 'beperkt aangetast' en 'zeer waardevol'. De afgevlakte vorm maakte de verlaagde heuvel in later tijden uitermate geschikt voor akkerbouw, zoals we verderop in dit verhaal zullen zien.

Na een tussenijstijd (Eemien) en de laatste ijstijd (Weichselien), waarin het landijs 'Nederland' niet bereikte maar het hier wel erg koud was, trad een klimaatverbetering in. Vanaf ~4.000 jaar vóór heden vestigden zich boeren in de omgeving van 'Soest'. Ze ontwikkelden akkers langs de flanken van de stuwwallen en op de overreden stuwwalrest, waaromheen zich later Soest heeft ontwikkeld. Deze landbouwers verbleven slechts een aantal jaren op dezelfde plaats. Als de akkers uitgeput waren trokken ze verder. In dezelfde tijd begon men zijn doden te begraven in grafheuvels. Eén van die grafheuvels ligt op het zuidelijk deel van de Soester Eng. Dit zogeheten Enghebergje is door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed erkend als archeologisch monument. **Op de kaart 'Cultuurhistorie en aardkundige waarde' is van dit archeologische monument geen melding gemaakt.**

In de eeuwen daarna slaagde de mens er in toenemende mate in zijn landbouwsysteem te verbeteren. Toch duurde het nog tot de vroege middeleeuwen, meer precies tot de Karolingische tijd (750-900), eer er permanente landbouwbedrijven ontstonden. Soest wordt voor het eerst genoemd in een acte uit 1028. Voor de agrarische nederzetting, het begin van de bewoning in Soest, was de relatief hooggelegen Eng zeer geschikt als akkerland en als zodanig doorslaggevend voor de vestiging. De nederzetting heeft zich uitgebreid langs de flank van dit hoger gelegen land om gevrijwaard te zijn tegen overstromingen van de Eem. **Op de kaart 'Landschap' in het Voorontwerp is de positie van de grens tussen het laaggelegen Landschap Arkemheen-Eemland en Landschap Utrechtse Heuvelrug, waartoe Soest wordt gerekend, duidelijk te zien.**

Permanente bewoning werd mogelijk door een steeds verdere perfectionering van de inmiddels ontwikkelde plaggenbemesting door de toepassing van de potstal. De schapen, die overdag op de heide hadden gegraasd, werden 's avonds in die potstallen gedreven. Tot rust gekomen lieten ze daar hun uitwerpselen vallen. Dat ging zo door, dag in dag uit. Als de mestlaag te nat werd, ging de boer plaggen steken op de heide, die hij dan over de mest uitstrooide. Zo werd de potstal gevuld met een laag, die afwisselend uit mest en heideplaggen bestond. Als de stal vol was werd de inhoud over de akkers uitgekruid. Dit systeem bleef gehandhaafd gedurende de Middeleeuwen en is voortgezet tot in de Nieuwe tijd. Het systeem heeft er toe geleid dat in deze gebieden een geheel eigen, door de mens bepaald bodemtype is ontstaan: de oude bouwlandgronden of (bruine dan wel zwarte) enkeerdgronden.

Omdat de opgebrachte mest vermengd was met heideplaggen bleef er uiteindelijk op de akkers een restje over. Een grove vuistregel stelt dat die rest per jaar gemiddeld 1 mm dik zou zijn. Een zwarte, opgebrachte horizont van 60 – 80 cm, zoals die op de Zuider Eng wordt aangetroffen, zou aldus duiden op een opbouw gedurende 600 - 800 jaar. Tijdens archeologisch onderzoek aan de rand van het zuidelijk deel van de Soester Eng in juli van dit jaar zijn dergelijke oude bouwlandgronden blootgelegd. Daarbij zijn oude ploegsporen gevonden van 500 tot 1000 jaar oud.

Het potstalsysteem heeft gefunctioneerd tot de uitvinding van de kunstmest, ~1870. De schapenmest was daarna niet langer nodig. Het landbouwsysteem veranderde, maar

desalniettemin bleef het zuidelijk deel van de Soester Eng een kleinschalig akkerbouwgebied, **tot op de dag van vandaag!** Het is daarmee, na de eerder genoemde grafheuvel, het oudste cultuurhistorisch monument van Soest en de grootste (~60 ha) en gaafste nog voor akkerbouw in gebruik zijnde eng in de provincie Utrecht. Als zodanig is de Soester Eng duidelijk van bovenlokaal belang. De Eng heeft een duidelijke relatie met de omliggende landschappen en vertegenwoordigt belangrijke cultuurhistorische en archeologische waarden.

Bovenstaande krijgt echter geen waardering in het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie. Op de kaart 'Stedelijke ontwikkeling en wonen', alsmede op de kaart 'landbouw', staat het zuidelijk deel van de Soester Eng aangeduid als (ongedifferentieerd) landbouwgebied, zonder nadere specificatie(s). Op de kaart 'cultuurhistorie en aardkundige waarden' ontbreekt een nadere aanduiding zelfs geheel! Ergo, op de kaart Stedelijke ontwikkeling en wonen staat zelfs een rode bol op de Soester Eng, ook in de tekst is sprake van bouwen op de Soester Eng. Onduidelijk is om welk deel van de Soester Eng het hier gaat. Eventuele bouwplannen aan de rand van de rode contour dan wel er overheen, zullen wederom een stuk van dit waardevolle gebied afhalen. De noordelijke Eng is weliswaar geen beschermd dorpsgezicht, maar de resterende open delen zijn cultuurhistorisch en aardkundig minstens zo waardevol.

In de omschrijving bij punt 2.4 Voorgenomen ontwikkeling landelijk gebied (p. 12) staat 'Wij willen de cultuurhistorische kwaliteiten van vooral ..... het agrarisch cultuurlandschap behouden, versterken en beleefbaar maken'. Dat klinkt veelbelovend, maar als vervolgens onder punt 4.3.1.3 CHS – agrarisch cultuurlandschap (p. 28) de focus in het landelijk gebied van het Groene Hart wordt gelegd, dan is dat een ernstige beperking van de genoemde voorgenomen ontwikkeling, die geen recht doet aan de unieke aardkundige en cultuurhistorisch betekenis van de Soester Eng, met name van het nog immer als akkerbouwland in gebruik zijnde zuidelijke deel er van.

Visie

In 1992 heeft de gemeenteraad van Soest, op grond van soortgelijke overwegingen als boven omschreven, het zuidelijk deel van de Soester Eng tot 'beschermd dorpsgezicht' verklaard. Omdat het gehele beschermde dorpsgezicht door bebouwing is omsloten bestaat er een nadrukkelijke zorg voor de kwaliteit van de randen ervan. Het vigerende bestemmingsplan (1990) zegt daarover op pagina 12 het volgende: "De kwaliteit van het landschapsbeeld wordt beïnvloed door de beeldkwaliteit van de randen" ..... "Daar waar de bebouwing laag, transparant en van veel groen voorzien is, kan gesproken worden over een rand die de beeldkwaliteit van de Zuidelijke Eng positief beïnvloedt".

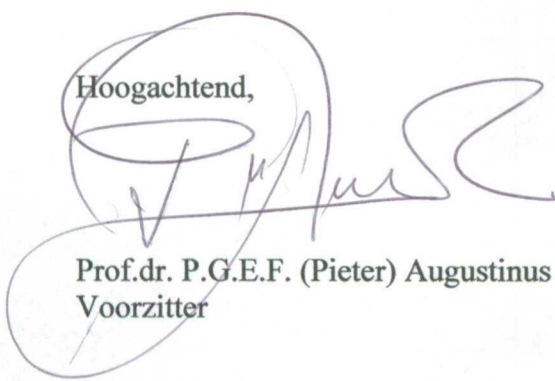
Een nieuw bestemmingplan voor (het grootste deel van) de Eng is overigens momenteel in ontwikkeling. Daarop vooruitlopend heeft de Stichting Vrienden Soester Eng een 'Visie op de Toekomst voor de Soester Eng' opgesteld en aangeboden aan het College van BenW van Soest (zie bijlage).

Het opstellen van deze 'Visie op de Toekomst voor de Soester Eng' spruit voort uit de zorg die bestaat voor ongewenste ontwikkelingen op en langs de randen van de Soester Eng, in het bijzonder van het zuidelijk deel ervan. Dat klemt des te meer nu in het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie aan het akkerbouwlandschap van de Soester Eng geen kernwaarden zijn toegekend. Dat maakt het moeilijk om bij ontwikkelingen met een grote impact, zoals hoogbouw, waarover gesproken wordt in punt 4.3.3 Landschap (p. 30), rekening te houden met het landschap in het omliggende gebied. Dit klemt des te meer omdat in Soest de ontwikkeling van woningen wordt voorzien op onder andere de locatie De Eng (zie p. 55, punt 5.8.1.6. Stedelijk programma Soest).

Bovenlokaal belang

Het bestuur van de Stichting Vrienden Soester Eng verzoekt met klem in het Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie het bovenlokale belang en het unieke karakter van de Soester Eng te erkennen. Wij dringen er bij u op aan de grote aardkundige waarde en de eeuwenoude cultuurhistorische waarde van de Soester Eng, met name het zuidelijk deel daarvan, op te nemen in de Provinciale Structuurvisie. En wij verzoeken u aan de Soester Eng een status toe te kennen die past binnen de Cultuurhistorische Hoofdstructuur of aan De Eng een aparte status te bieden, die recht doet aan de bovenbeschreven aardkundige en cultuurhistorische waarden.

Hoogachtend,

Prof.dr. P.G.E.F. (Pieter) Augustinus
Voorzitter

Mw. drs. J.M.C. (José) Bijman
Secretaris

Bijlage: Visie Toekomst voor de Soester Eng

Visie

Toekomst voor de Soester Eng

STICHTING VRIENDEN SOESTER ENG

November 2010

Visie

Toekomst voor de Soester Eng

*Luchtfoto van de zuidelijke Eng toen de molen De Windhond nog niet was gebouwd.
Deze visie omvat ook de noordelijke Eng.*

STICHTING VRIENDEN SOESTER ENG

November 2010

In twee gespreksronden opgesteld door de Stichting Vrienden Soester Eng (www.SoesterEng.nl)
na een verzoek daartoe van het gemeentebestuur van Soest.

Aan de gesprekken namen deel Pieter Augustinus, Ellen ten Berge, José Bijman,
Jaap van Gent, Ad van der Grift, Wim de Kam, Hans Kampf, Henk Korten, Sien Overduin,
Adriaan van Roomen, Peter Veen, Dirk de Wit, Wim Zweers en
Kees Waagmeester (gespreksleiding en eindredactie).

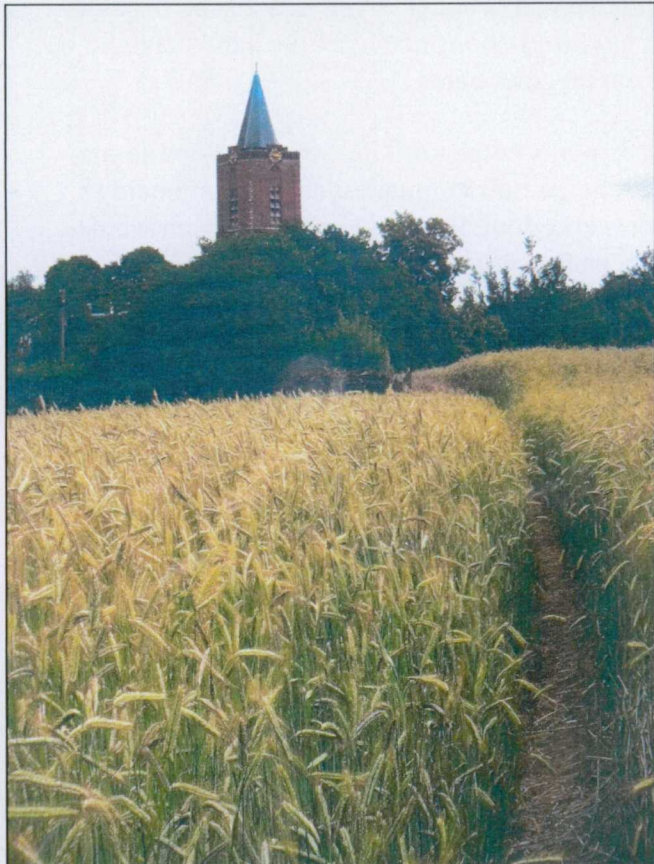
Wim Zweers: over de ervaring van ruimte

De ervaring van ruimte, weidsheid in de natuur is essentieel voor een goed begrip van onze menselijkheid, voor dat wat ons eigenlijk pas tot 'mensen' maakt. Die ervaring betekent namelijk dat wij onszelf deel weten van een groter geheel, een groter geheel dat onze individualiteit overstijgt en dat zicht biedt op een domein dat buiten onze particuliere horizon ligt. Dat domein wordt voor velen gevormd door de natuur, de aarde waarvan wij deel uitmaken. Om dat te kunnen ervaren is het besef van ruimte, weidsheid onontbeerlijk: de Engelse schrijver-over-natuur Robert MacFarlane (*De laatste wildernis*, 2008) merkt op dat “.. wanneer mensen deze landschappen ervaren, het hun een gevoel kan geven van iets wat groter is dan zichzelf, zij herinneren ons aan een wereld die zich verder uitstrekt dan het menselijke, een besef dat tegenwoordig op de een of andere manier verloren is gegaan”. Toch kunnen dergelijke ervaringen volgens hem een manier zijn om onszelf weer vertrouwen te geven in de geestelijke gezondheid van onze soort.

Over weidsheid in de natuur zegt MacFarlane verder nog dat die weliswaar zeldzaam is, maar het belang ervan verhoudingsgewijs groot. Alleen leven tussen straten en huizen kan een gevoel van beklemming geven en zelfs tot kortzichtigheid leiden. Het heeft ook te maken met schoonheid: “Om van weidse gebieden te houden moet je (...) geloven dat schoonheid soms een afgeleide is van ononderbroken ruimte”. Bovendien speelt onze ervaring van een weidse natuur ook een belangrijke rol voor onze innerlijke belevingswereld: we vergeten steeds vaker dat de menselijke geest niet alleen maar een product is van genetische bepaaldheid en ideologische keuzes, maar mede wordt gevormd door onze lijfelijke aanwezigheid op de wereld: haar ruimte, texturen, geluiden, geuren en gewoonten.

De ervaring van ruimte, weidsheid in de natuur kan ons helpen om die - vooral voor de moderne technologisch/wetenschappelijk/economische cultuur kenmerkende - vergetelheid te boven te komen. De Eng wordt bij uitstek gekenmerkt door een dergelijke ruimte en weidsheid, een ruimte en weidsheid die dus niet alleen gaat over simpelweg 'uitzichten', maar die ook richting geeft aan ons schoonheidsgevoel en inhoud aan onze gevoelsmatige relatie tot de natuur. En als bijzonderheid mag daarbij gelden dat zij midden in de bebouwde kom is gelegen zodat zij direct toegankelijk is voor iedereen. Dat is hoogst uitzonderlijk, ook landelijk gezien, en alleen al daarom moet zij gevrijwaard worden van elke mogelijke aantasting van die weidsheid (en dat is meer dan alleen een Soester belang: het raakt ook regio en provincie).

Dat geldt ook de nacht: de Eng heeft door haar vrije uitzicht naar boven niet alleen een 'aardse' maar ook een 'hemelse' kant. Er is geen plek te vinden binnen de bebouwde kom van Soest waar het uitzicht op de sterrenhemel zo onbegrensd is. Toch moeten wij er rekening mee houden dat dat uitzicht wordt bedreigd, en wel door lichtvervuiling. Het is een misverstand te menen dat sociale veiligheid alleen maar gebaat is met zoveel mogelijk licht. Het gaat om doelmatig licht, dat wil zeggen licht dat niet schijnt waar het niet nodig is (naar boven en opzij). Dat moet onze aandacht hebben, ook al vanwege de gevolgen die de lichtvervuiling heeft voor het bioritme van diverse diersoorten.

Midden in Soest ligt een open akkerbouwgebied: de Soester Eng.

Uniek is deze Eng om twee redenen. Uniek omdat hij, anders dan de meeste engen in Nederland (ook essen of enken genoemd) open en onbebouwd is. En uniek omdat hij midden in de bebouwde omgeving ligt.

De Eng is een van de meest nog karakteristieke landschapselementen van Soest. De waarde van dergelijke kenmerkende authentieke elementen zal in de toekomst alleen maar toenemen en dient alleen daarom al beschermd en versterkt te worden.

Deze open Eng, een beschermd dorpsgezicht van ongeveer zestig hectare groot, is het zuidelijke deel van een oorspronkelijk groter gebied. Het noordelijke deel is hoofdzakelijk bebouwd, maar kent nog een aantal plekken die aan de oorsprong herinneren.

Waar in de tekst wordt gesproken over de Eng, wordt de zuidelijke Eng bedoeld. Waar over het noordelijke deel van de Eng wordt gesproken, wordt dat apart vermeld.

Prelude	1
Vooraf / Inhoud	3
1. Waarden van de Eng, algemeen	5
2. Doel van de visie	5
3. Voortbouwen op de cultuurhistorie	5
4. Waarden van de Eng, uitwerking	7
5. Wat er moet gebeuren	13
6. Historie van de Eng	21
7. Historie van de Eng, uitvoerige beschrijving	23

Soester Eng

Lente

Groene plantjes kruipen in rijen de helling op
en voegen zich, als vingers in gebed.

Zomer

Lopend over de rug van de Eng,
tussen manshoge maïsplanten door,
zie ik iets nieuws: een holle weg.
Zuid Limburg op de Eng.

Herfst

Regenbuien ranselen het land.
Een tractor zwoegt en wendt en keert,
trekt diepe voren in de grond.
De schoot van nieuw gewas.

Winter

De Eng, kaal en verstopeld,
vertoont zijn oude schatten.
Dichtbij de Oude Kerk,
de molen bovenop,
de Heilige Familiekerk in de diepte.
Ver weg, tussen de bomen door, de kerk van Eemnes en
windmolens langs het Randmeer.

Ellen ten Berge,
15-11-2010

1. Waarden van de Eng, algemeen

Schoonheid, gaafheid, rust, ruimte, openheid, licht, lucht, leven, adem, donkerte, akkerland, natuur, vrijheid, historie.

Dat zijn, in algemene termen gesproken, de waarden die de Eng vertegenwoordigt. In hoofdstuk 4 worden de meer specifiek te benoemen waarden genoemd en uitgewerkt.

Vanuit deze waarden vormt zich een visie op de gewenste ontwikkelingen voor zowel de noordelijke als de zuidelijke Eng. Deze visie is bedoeld als uitgangspunt voor het bestemmingsplan dat voor dit gebied wordt voorbereid.

2. Doel van de visie

De openheid van het dorpse landschap dat de Eng nog vertoont, behouden en versterken. Dit is het hoofddoel van deze visie waaraan de ontwikkelingen in het plangebied moeten worden getoetst.

Een duurzaam agrarisch beheer als akkergebied is noodzakelijk om de in deze visie verwoorde waarden te verwezenlijken en te behouden.

Een belangrijk na te streven nevendoeel is het kunnen blijven 'lezen' van de nog herkenbare elementen die de historische ontwikkeling van Soest en Soestdijk aan ons vertellen. Toekomstige generaties moeten kunnen zien hoe Soest zich ontwikkeld heeft en hoe gewassen werden (en nog steeds worden) verbouwd.

3. Voortbouwen op de cultuurhistorie

De Eng met zijn grafheuvel is een markant nog herkenbaar onderdeel van de historische ontwikkeling van Soest. Van oorsprong een boerendorp, begonnen als brinkdorp (of flank esdorp) langs de noordostrand van de Soester Eng. Het patroon is nog steeds herkenbaar: de boerderijen langs de Lange Brinkweg met aan de achterkant de graslanden in de polder door talloze dwarsverbindingen verbonden naar de Eng waarop akkerbouw werd gepleegd. De heidevelden, zandverstuivingen en veengebieden in andere richtingen vanaf de Eng gezien, eveneens verbonden met paden en wegen, passen in dat beeld.

Op deze cultuurhistorische achtergrond, nog steeds herkenbaar in bebouwing en wegenpatroon, wordt in deze visie verder gebouwd.

De Eng

De ochtend was nog jong
door koorts gedreven
jachtte hij voort

langzaam meanderde de weg omhoog
bomen wenkten hem nader
wolken tilden hem op
een laatste bocht
en daar

majestueus en onaantastbaar
nee, schaamteloos lag zij neergeveld
in volle rijpheid
schoner dan de dagen

wind speelde met haar haren
zonlicht streek over haar lijf
haar eeuwige glimlach schonk zij hem
'Ach jongen, ook jij hier?'

Kees van der Malen

4. Waarden van de Eng, uitwerking

Belevingswaarde

Steeds meer wordt ingezien dat natuur en landschap in je eigen omgeving bijdragen aan welzijn en de menselijke gezondheid. De Eng is een rustpunt, ook visueel. Midden in een drukbevolkt gebied is het mogelijk de sensatie van ruimte en rust te beleven, waarden die van toenemend belang zijn in een steeds dichterbevolkt land. De Eng heeft dezelfde 'recuperatie functie' voor de mens als de natuur elders. Ook als daarvan niet dagelijks gebruik wordt gemaakt, levert de aanwezigheid van een uniek gebied in de directe omgeving een bijdrage aan het menselijk welzijn en de menselijke gezondheid.

Het landschap van de Eng verandert met de jaargetijden. Het beleven van de verschillende seizoenen is op de Eng intensiever dan op minder uitgesproken plaatsen. Dat geldt ook de dagelijkse beleving van het weer. En de beroemde Hollandse luchten kunnen hier prachtig worden waargenomen.

De akkers veranderen langzaam, elke dag, elke week, elke maand. Je beleeft de groeikracht van de natuur, het land golft en glinstert. Zelfs de groene zee van maïs kent z'n wassende schoonheid. Lijnen, punten, kleuren komen samen en vormen boeiende perspectieven. Het landschappelijke, het ecologische en het economische worden in een bont geheel visueel met elkaar verbonden. De uitzichten vanaf de Eng, voor zover onaangetast, maken het zeldzame ervaren van ruimte en diepte mogelijk. Uniek voor Soest en ook wijder voor regio en land.

Wie het weet (daarom zijn voorlichting en educatie zo belangrijk) ziet een gave en unieke stuwwal. Landschap, natuur en cultuur kunnen in hun samenhang worden beleefd.

Cultuurhistorische waarde

Ook een belangrijke waarde voor de moderne mens om zich in zijn omgeving thuis te voelen is het besef van verbondenheid met de geschiedenis. De ontstaansgeschiedenis van Soest, het nog te herkennen oude landschap en de historische functie van de Eng zijn op en rond de Eng zichtbaar en voelbaar. De grafheuvel op het Enghenbergje (uit de Jonge Steentijd, ± 2500-2000 v.C.) versterkt het besef van een eeuwenoud landschap.

Engen zijn bolle akkers, die van oudsher aan de rand van het dorp ontstonden als gevolg van bemesting met een mengsel van mest en heideplaggen uit schapenstallen. De middeleeuwse wijze van perceelafscheiding door middel van een enkele kei of paal is op de Soester Eng tot op de dag van vandaag in stand gebleven.

In de loop der tijd is de oorspronkelijke bebouwing uitgebreid en zijn ook grote delen van de Eng bebouwd. Maar het beeld van grote openheid is nog te beleven op de zuidelijke Eng. Ook zijn nog restanten van de verbindingen met de omgeving herkenbaar, zowel naar de boerderijen aan de Lange Brink als in de richting van de voormalige heidevelden en veengebieden.

Sociaal-economische waarde

Wezenlijk voor het karakter van de Eng is het gebruik als akkerland. Voor agrariërs heeft de Eng economische waarde.

Daarnaast is de Eng ook indirect een belangrijke inkomstenbron voor de gemeente. De karakteristieke Eng zorgt voor een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat voor alle inwoners van Soest, zeker voor degenen die in de directe omgeving wonen. Dit woongenot vertaalt zich in aanzienlijk hogere waarde van de huizen, waardoor de gemeente meer inkomsten heeft uit onroerendzaakbelasting.

Toeristisch-recreatieve waarde

Door de unieke ligging en de rust en stilte die er nog heersen, is de Eng een aantrekkelijk gebied om te wandelen en te fietsen, zowel voor inwoners van Soest als voor mensen van buiten Soest. Openheid, de variëteit aan gewassen, de hoogteverschillen in het landschap verhogen de toeristisch-recreatieve waarde. Een toeristische trekpleister die nog beter in de toeristische markt kan worden gezet.

De nieuwbouw van molen De Windhond en de molenaarskamer zorgen tezamen voor toename van de toeristische aantrekkelijkheid van Soest, wat ook van economisch belang is.

Landschappelijke waarde

De Soester Eng is een open en zacht glooiend gebied, gelegen op een uitloper van de Utrechtse Heuvelrug. Wanneer je Soest plaatst op een ranglijst van gemeenten met de grootste landschappelijke variëteit, dan zal Soest hoog scoren. Een belangrijk beeldbepalend element daarvoor is de Eng.

Ecologische waarde

De ecologische waarde van de Eng is onder de huidige omstandigheden te gering en moet worden versterkt. Gestreefd moet worden naar een diversiteit aan planten en dieren die in combinatie met de akkerbouw zorgen voor een veelkleurig dorpslandschap. Op in het zicht lopende plaatsen kunnen hagen, bloemen en kruiden groeien die van de Eng een bont geheel maken. Bij akkers horen klaprozen, korenbloemen, vlinders, leeuweriken, geelgorzen, patrijzen, hazen.

Archeologische waarde

De grafheuvel op de Eng vertegenwoordigt een bijzondere archeologische waarde. Daarom heeft de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed deze grafheuvel erkend als archeologisch monument.

Korenbloem in roggeakker

Panoramische waarde

Vanaf hooggelegen punten van de Eng bestaan fraaie, deels ongestoorde vergezichten naar Soest-Zuid, Amersfoort en de Eempolder. Bebouwing en begroeiing die de zichtlijnen aantasten, moeten worden tegengegaan.

Aardwetenschappelijke waarde

De heuvel waarop de Soester Eng ligt is, als onderdeel van de Utrechtse Heuvelrug, door het landijs in een ver geologisch verleden gevormd. Het bijzondere is dat hij door dat zelfde landijs in een latere uitbreiding bij wijze van spreken is 'overreden'. In dat natuurlijk geologisch proces is hij geïsoleerd geraakt, afgevlakt en verlaagd.

Educatieve waarde

Met de nodige geologische en cultuurhistorische achtergrondkennis laat het gebied zich lezen als een 'openluchtgeschiedenisboek'. Met andere woorden, er valt veel te leren van de geschiedenis van de Eng wat betreft de ontwikkeling en het gebruik van het gebied en de mensen die er leefden en werkten. Het maken van brochures en lesbrieven voor scholen is een belangrijk middel hiervoor. Naast kennis gaat het om de educatieve waarde van dagelijkse belevingservaringen die van belang zijn om door te geven door middel van voorlichting, lezingen en excursies. Aan het lezen en herkennen van historie en landschap dragen de activiteiten van het Natuur- en Milieucentrum De Kwekerij en afdeling Eemland van het IVN in belangrijke mate bij.

5. Wat er moet gebeuren

Eng als één gebied

Bij het maken van nieuwe bestemmingsplannen moet het hele Enggebied van Parklaan tot en met de Lazarusberg worden beschouwd als één gebied. Immers, het noordelijke en het zuidelijke deel hebben een gemeenschappelijke achtergrond en daarmee gemeenschappelijke kenmerken die zoveel mogelijk zichtbaar moeten blijven.

Beschermd dorpsgezicht

Het gemeentelijk beleid met betrekking tot de Eng moet worden voortgezet. Uitgangspunt wat betreft de zuidelijke Eng is het raadsbesluit van 1992 dat de zuidelijke Eng tot beschermd dorpsgezicht verklaart. In 2007 heeft de gemeenteraad het bestaande bestemmingsplan bevestigd in die zin, dat men zich uitsprak tegen het legaliseren van het laten grazen van paarden.

Het is wenselijk de status van beschermd dorpsgezicht op gemeentelijk niveau, te versterken naar een regeling op provinciaal niveau.

Het is tevens wenselijk gedeelten van wat van de noordelijke Eng rest, zoals nabij de Lazarusberg of nabij de Witte Boerderij, eveneens te verklaren tot beschermd dorpsgezicht.

Agrarische doeleinden

Voor dit gebied blijft verder uitgangspunt het laatste bestemmingsplan uit 1990 dat spreekt over 'agrarische doeleinden van landschappelijke en cultuurhistorische waarde'.

Het moet voor agrariërs aantrekkelijk blijven de Eng te gebruiken. Wanneer vormen van duurzame landbouw, waarbij naast de productie van voedingsmiddelen ook de biodiversiteit op de akkers wordt bevorderd, economisch voor boeren niet mogelijk blijkt, wordt gezocht naar alternatieve beheervormen, waarbij ook een financiële bijdrage vanuit de samenleving noodzakelijk kan zijn.

Doel is het agrarische beheer af te stemmen op het oorspronkelijke gebruik van de Soester Eng als productiegebied van hak- en graanvruchten in een rotatiebeheer. Bijvoorbeeld: drieslagstelsel van een jaar granen, een jaar hakvruchten, waaronder Soester knollen, en een jaar braakligging. Deze vorm van rotatiebeheer levert ook een visueel aantrekkelijk landschap op met een gevarieerde kruidenvegetatie bestaande uit akkerviooltje, korensla, windhalm, klaproos, zandspurrie en knopherik. Een basisbestand van deze soorten is nog aanwezig op de Eng. Met het ingang zetten van het drieslagstelsel zullen diverse zaadetende vogelsoorten kunnen toenemen zoals geelgors en leeuwerik.

Ontwikkeling omgeving Eng

Waar mogelijk moet ook op de noordelijk Eng akkerbouw plaatsvinden. Kleine percelen lenen zich voor voorbeeldverbouw van oude akkerbouwgewassen. De huidige inrichting van een deel van de noordelijke Eng ten behoeve van veeteelt past weliswaar niet bij de oorspronkelijke sfeer van de Eng, maar is landschappelijk te verkiezen boven gebruiksvormen die nog verder afstaan van de oorspronkelijke functie.

1

De opgangen naar de Eng dienen breed en open te blijven.

Foto 1: de opgang vanaf de Molenstraat (Van Goyenlaan) mag niet worden beperkt door de bouw van woningen of begroeiing.

Foto 2: een doorkijkje (een vroegere opgang vanaf de Middewijkstraat) dreigt verloren te gaan.

Foto 3: de opgang bij de oude melkfabriek ligt in het verlengde van de Korte Middewijkstraat is een voorbeeld van de verbindingen die bestonden tussen de Lange Brinkweg en de Eng.

2

3

Om de zuidelijke Eng te versterken is het essentieel dat de ontwikkelingen in de wijde omgeving van de Eng worden getoetst op de gevolgen voor de kwaliteit van dit gebied, zoals de ruimtebeleving en de vergezichten. Dat betekent dat in aangrenzende bestemmingsplannen wordt vastgelegd dat bebouwing geen storende werking mag hebben op het uitzicht vanaf de Eng.

Reeds is besloten de hoogbouw van het oude Molenschot te slopen. Hoogbouw aan de randen van de Eng moet niet meer worden toegestaan.

De hoogte van de bebouwing die vanaf de zuidelijk Eng zichtbaar is, moet zodanig worden begrensd dat de bebouwing een harmonieuze zichtlijn vormt met de verdere omgeving. Aan de Eng grenzende bebouwing, zoals in het nieuwe plan Molenschot, dient landschappelijk te worden ingepast naar bouwhoogte, materiaalkeuze en aankleding.

Ook de kleur van de bestaande bebouwing aan de flanken dient passend te zijn bij het open en landelijke karakter van de Eng, ook van de noordelijke Eng.

Het bestemmingsplan Zuidelijke Eng van 1990 geeft uitstekende criteria voor de beeldkwaliteit van de randen van de zuidelijke Eng met de volgende tekst: 'De kwaliteit van het landschapsbeeld wordt beïnvloed door de beeldkwaliteit van de randen. Daar waar de bebouwing laag, transparant en van veel groen voorzien is, kan gesproken worden over een rand die de beeldkwaliteit van de zuidelijke Eng positief beïnvloedt'. Deze criteria moeten in het volgende bestemmingsplan ook worden opgenomen en worden toegepast op zowel de zuidelijke als de restanten van noordelijke Eng.

Opgangen ontvouwen de Eng aan het oog van de bezoeker. De massaliteit van de stuwwal die de Eng is als resultaat van geologische processen, moet kunnen worden beleefd vanuit verschillende opgangen naar de Eng. Deze opgangen dienen open te blijven, dan wel moet hun toegankelijkheid en openheid worden hersteld. Daarbij gaat het niet alleen om de handhaving en verbetering van de nog bestaande doorkijkjes. Het zicht vanaf de (oude) melkfabriek naar de Eng is een goed voorbeeld van de visuele relatie tussen oude bewoningskern en de Eng.

Het is verder van belang de bomengroei op (de kruin van) de Eng tegen te gaan; dit geldt in versterkte mate voor de omgeving van de grafheuvel.

Cultuurhistorisch englandschap

De waarde van het bijzondere englandschap moet in voorlichting en educatie meer onder de aandacht worden gebracht. Naarmate meer mensen beter geïnformeerd zijn over de cultuurhistorie en over de actuele waarde van de Eng, kan het draagvlak voor behoud en ontwikkeling van de Eng worden vergroot.

De molen vormt een samenhangend element met de Eng. Educatie over de cultuurhistorie van Soest en de Eng kan het beste plaatsvinden op of nabij De Eng, bijvoorbeeld in een combinatie van Natuur- en Milieucentrum De Kwekerij en de molen De Windhond. Het creëren van een lakprofiel, een doorsnede van de bodemlagen, kan een krachtig educatief middel zijn. De geologische processen die op de Eng hebben plaatsgevonden, kunnen eveneens zichtbaar worden gemaakt inclusief hoe de grond werd bemest en inclusief de relatie die bestond tussen de akkers en de heide, het stuifzand, de maatlanden en de boerderijen.

De begroeiing langs de begraafplaats moet het karakter van een houtwal krijgen.

Bestaande houtwallen in het gebied van de noordelijke Eng moeten worden gerestaureerd, anders zal het huidige afstervingsproces zich voortzetten.

Grondwallen binnen houtwallen verwijderen omdat ze leiden tot afsterven van beuken en eiken.

Openheid van het landschap tussen Verlengde Talmalaan en Lazerusberg moet visueel te beleven zijn.

Behoud en herstel van landschap en natuurwaarden

De gemeente bezit delen van de Eng. In samenwerking met de boeren (bijvoorbeeld door ruil) kunnen percelen worden bestemd voor kruidenrijke boerenakkers waar mensen weer kunnen genieten van de klaprozen en korenbloemen. Beheer kan heel goed door de boeren worden gedaan in een loonwerkachtige constructie.

Afscheidingen horen historisch gezien niet op de Eng. Hekwerken aan de randen van de Eng moeten vervangen worden door meidoornhagen, sleedoornhagen of beukenhagen.

De begroeiing langs de begraafplaats moet het karakter van een houtwal krijgen. De hoogte van de begroeiing dient oplopend te zijn naar de binnenkant van de begraafplaats.

De noordelijke Eng

De Witte Boerderij blijft alleen maar tot zijn recht komen als de omliggende gronden onbebouwd blijven. Bebouwing tegen de flanken van de Lazerusberg en bij de Chalonhof moet niet verder gaan. Niet vergeten moet worden dat ook wat nog over is van de noordelijke Eng, belangrijke natuurwaarden en cultuurhistorische waarden vertegenwoordigt.

Ook de inrichting van het gebied van de noordelijke Eng moet een agrarische uitstraling blijven houden. Hekken met een stedelijk karakter dienen, waar mogelijk, te worden vervangen door bijvoorbeeld sleedoornheggen of beukenhagen die zorgen voor een passende, landelijke sfeer.

De randen van wat over is gebleven van de noordelijke Eng moeten worden beplant met houtwallen met daarin eiken en/of beuken of af en toe een esdoorn, zodat een robuuste zoombegroeiing ontstaat.

Bestaande houtwallen in het gebied van de noordelijke Eng moeten worden gerestaureerd anders zal het huidige afstervingsproces zich voortzetten. Ook moet oneigenlijke begroeiing, zoals dennenbomen, worden verwijderd. Deze boomsoort hoort niet thuis op de Eng.

Voor zover de gewenste of bestaande slecht onderhouden houtwallen niet op grond van de gemeente staan, dient de medewerking te worden gezocht dan wel worden afgedwongen van de particuliere eigenaren, die zo nodig financiële steun krijgen bij het herstel en het onderhoud van de houtwallen.

Resterende open plekken van de noordelijke Eng moeten vrij blijven van bebouwing. Waar de huidige bebouwing eindigt, moet worden gezorgd voor een natuurlijke afsluiting door middel van houtwallen of bosstroken.

Grondwallen binnen bestaande (restanten van) houtwallen behoren te worden verwijderd omdat ze leiden tot afsterven van nog aanwezige laatste beuken en eiken.

Grondwallen ter hoogte van de Waldeck Pymontlaan moeten worden weggehaald.

Wat er moet gebeuren

Landschappelijk gezien is het gewenst verbindingen te handhaven of te herstellen tussen alle restanten (schakels) van de noordelijke Eng. Vanaf de hoogte nabij de Verlengde Talmalaan tot aan de Lazerusberg moet de openheid van het landschap visueel te beleven zijn.

Ter hoogte van de Chalonhof, langs de fietsroute tussen Waldeck Pymontlaan en de Verlengde Talmalaan, moet daarvoor begroeiing worden weggenomen. Ook grondwallen ter hoogte van de Waldeck Pymontlaan moeten worden weggehaald en, indien ze zijn aangelegd om parkeren te verhinderen, eventueel worden vervangen door greppels.

Storende elementen zoals plastic onderdak voor pony's nabij de Verlengde Talmalaan of ongewenste begroeiing op de noordelijke Eng met incidentele naaldbomen moeten worden verwijderd.

Beheerplan

Voor het gehele gebied van de noordelijke en zuidelijke Eng moet een beheerplan worden opgesteld waarin het onderhoud van alle waardevolle elementen is opgenomen. Particuliere eigenaren moet worden gevraagd mee te werken aan de uitvoering van het herstel- en beheerplan.

6. Historie van de Eng

Voor een uitvoerige beschrijving van de historische ontwikkelingen zie hoofdstuk 7.

De Soester Eng is een open akkerbouwgebied dat ligt op een stuwwal. Deze stuwwal is 150.000 jaar geleden ontstaan, toen grote ijsmassa's zich tot onze streken uitbreidden. De Eng bereikt op sommige plaatsen een hoogte van twintig meter boven de zeespiegel. Aan de zuidkant van de oorspronkelijke Eng is nog een flink stuk van het open agrarisch gebied bewaard gebleven van ongeveer 60 hectare. Hiervan is 24,8 ha in eigendom van de gemeente. Het overige deel is eigendom van particulieren. Er zijn in totaal 25 grondeigenaren op de Soester Eng. Er zijn minstens tien actieve gebruikers (agrariërs). Zes personen maken gebruik van de gemeentelijke premieregeling voor agrarisch natuurbeheer. Deze regeling wordt toegepast op ongeveer 17 ha grond.

De zuidelijke Eng is door de gemeenteraad in 1992 aangewezen als een beschermd dorpsgezicht, zoals omschreven in de monumentenverordening. De motivering van dit raadsbesluit vermeldt onder meer: 'Het betreft hier het belangrijkste restant van de Soester Eng. Dit nagenoeg onbebouwde gebied bezit nog het agrarische karakter en is van grote cultuur-historische betekenis voor de identiteit van Soest. De verkaveling dateert uit de vroege middeleeuwen.'

Een van de meest tot de verbeelding sprekende plekken is het Enghenbergje. Hier ligt een van onze voorouders uit de Jonge Steentijd (± 2500-2000 v.C.) begraven.

Vanouds is er een hechte relatie tussen de Eng en de Eempolder. Soest is een lintdorp dat in het verleden is ontstaan op de grens van nat en droog. De rand van de Eng, die door honderden meters dik landijs was opgestuwd, bood de vroegere bewoners een veilige, droge plek, terwijl het lager gelegen land van de Eempolder aantrekkelijk was als hooiland en weidegebied voor het vee. De boeren die een gemengd bedrijf hadden, gebruikten de hoger gelegen Eng voor akkerbouw: haver, gerst, rogge en boekweit. Later kwam ook de knollenteelt in zwang. Ook nu zien we deze relatie nog steeds: melkveehouders in de Eempolder telen gewassen (veelal snijmaïs) op de hoge Eng voor hun koeien.

De Eng is geleidelijk aan in cultuur genomen, waarbij iedere boer vermoedelijk het recht had om over een bepaalde breedte de Eng te ontginnen. Het oorspronkelijke bos was inmiddels reeds heide. De boerderij was via een pad over de brink rechtstreeks verbonden met de Enggronden.

De Eng werd vanouds jaarlijks bemest met mest uit de schapenstal (potstal), vermengd met heideplaggen. De schapenstallen stonden op de Eng. Dit jaarlijks bemesten heeft tot gevolg gehad dat op de oorspronkelijke zandgrond een ongeveer 80 cm dikke humeuze grondlaag aanwezig is (zwarte enkeerdgrond). Deze 80 cm komt overeen - volgens de vooronderstelling van Staring - met ca. 800 ontwikkelingsjaren. Vanaf het jaar 1000 geteld komen we dan in de 19e eeuw uit. In die eeuw werd de kunstmest uitgevonden. Daardoor veranderde het landbouwsysteem en daarmee ook het ophogen van de bodem.

De Eng van Soest is op de kruin vrijwel boomloos geweest. De Eng was niet bezet door houtwallen of iets dergelijks. Wel zijn langs de randen (richting De Bunt, Klein-Engendaal, Soesterveen) wildwallen aanwezig geweest.

Over de Eng liep vanouds de oude 'Engerwech', die liep van Amersfoort naar Baarn. De weg was een smal paadje, onverlicht en onverhard.

De grootste bedreiging van het hierboven beschreven karakter van de Eng deed zich voor de jaren zeventig, toen gemeentelijke plannen er een groot centrum van wilden maken, geflankeerd door een Koningsweg die tot in de polder zou worden doortrokken richting Amersfoort. Massaal verzet van de Soester bevolking (tot twee keer toe: 1974 en 1978) heeft dit weten te voorkomen. Het aantal bij deze acties ingediende bezwaarschriften (resp. 4.000 en 5.000) was het grootste dat tot dan toe ooit bij enige actie in Nederland was verzameld. De gemeente haalde bakzeil en daaraan hebben wij de huidige betrekkelijke ongeschondenheid van de zuidelijke Eng te danken.

7. Historie van de Eng, uitvoerige beschrijving

De Zuidelijke Eng te Soest

Gedeelten uit het artikel 'De Zuidelijke Eng te Soest' door Wim de Kam in 'Tussen Vecht en Eem, Tijdschrift voor regionale geschiedenis', 27ste jaargang, nr. 3, september 2009:

De Zuidelijke Eng te Soest manifesteert zich in een stedelijke omgeving als een stukje 'leeg land', dat juist mede daardoor vol van cultuurhistorische en landschappelijke betekenis is.

Het gebied wordt aan de westzijde begrensd door de Molenstraat en aan de zuidzijde door de Nieuweweg en Parklaan. Aan de oostzijde bevindt zich de Kerkstraat die in noordwestelijke richting overgaat in de Torenstraat en de Middewijkstraat. Parallel aan deze straten is aan de Engzijde achter de bebouwing aan het eind van de 19e eeuw een spoorlijn aangelegd, deel uitmakende van het traject Baarn-Utrecht. Reizend met de trein kan men de schoonheid van de Zuidelijke Eng ervaren.

De Zuidelijk Eng is het restant van een veel groter open Enggebied dat eerst door bebouwing werd omringd en vervolgens grotendeels door bebouwing werd opgeslokt.

Geschiedenis van het landschap

Het landschap van Soest is in grote lijnen gevormd zo'n 150.000 á 200.000 jaar geleden tijdens de Saale-ijstijd (het z.g. Saalien). Grote massa's landijs breidden zich van uit Scandinavië uit over Noordwest Europa. Dat ijs bewoog zich in Nederland voort over een vrij zandig oppervlak. Die zandige afzettingen (met ook grint daarin) waren voornamelijk afkomstig van de rivieren Maas en Rijn. De lagen zand en grint zijn door de druk van het landijs opgestuwd tot zandwallen. Eén van die stuwwallen in de hele reeks van de Utrechtse Heuvelrug is de Soester Eng.

In het Holocene tijdperk waarin we ons nu bevinden en dat omstreeks 10.000 jaar geleden is begonnen, is de bodem van het Soester grondgebied langzaam gevormd tot wat het nu is. In Soest zijn er verschillende soorten bodems, maar we zullen ons beperken tot de Eng. De Eng bestaat voornamelijk uit zogenaamde eerdgronden. Dit zijn veelal oude landbouwgronden. De bouwlandgronden zijn vooral sinds de Middeleeuwen gevormd door ophoging van akkers met potstalmest vermengd met heideplaggen. Vóór het uitrijden van potstalmest vond er al bemesting door schaapskudden plaats. De eerste aanzetten tot gebruik van de grond door mensen vonden plaats ver vóór de middeleeuwen. De vroegste bewoning in het gebied van Soest wordt gedateerd zo'n 13.000 jaar geleden. Het klimaat werd toen milder en er kwamen rendieren voor. In Soest en omgeving moeten in die tijd (en dat was de oude steentijd) rendierjagers hebben rondge-

zworven. Gerelateerd aan de middensteentijd zijn er opnieuw sporen van bewoning aangetroffen. De Midde- steentijd is de cultuurperiode die begint na het aflopen van de laatste ijstijd ca. 10.500 voor Chr. en eindigt als de samenleving landbouw en veeteelt gaat bedrijven. In de jonge steentijd (5300 - 2100 voor Chr.) deed de landbouw z'n entree. De mensen bleven op één plek zolang de bodem vruchtbaar was. Daarna nam men een nieuw stuk grond in gebruik. Met deze nieuwe samenlevingsvorm ontstond ook een nieuw gebruik. Vanaf die periode ging men op een herkenbare manier met de doden om. Tal van grafheuvels op het Soester grondgebied herinneren daaraan. Eén grafheuvel is het Engenbergje op het nog open deel van de Soester Eng.

De stuwwallen, waaronder De Eng, waren aanvankelijk voor het grootste deel nog z.g. woeste gronden, waarvan de hogere delen geleidelijk aan zijn ontgonnen voor bouwland. Wanneer dat precies is gestart op de Soester Eng weten we niet. (...)

Het begrip 'eng'

Het begrip 'eng' betekent hetzelfde als 'es'. Ook wordt wel gesproken over 'enk'. Het woord 'es' gebruikt men in Drenthe, Overijssel en Achterhoek. Ten westen daarvan komt met het woord 'eng' tegen. Ook het woord 'meent' is wel in gebruik. Es is volgens de encyclopedie (WP) op de zandgronden in Oost Nederland en aangrenzende delen daarvan in Duitsland het inheemse woord voor een aanengesloten complex van particuliere bouwlanden dat zich zowel naar verkavelingspatroon als naar gebruik, bodemgesteldheid en ontstaanswijze onderscheidt van andere gronden. Kenmerkend is dat de percelen niet door omheiningen en sloten van elkaar zijn gescheiden. Per blok zijn ze meestal in cultuur gebracht. Zelden zijn ze voor 700 gedateerd. Verondersteld is dat het eerst ongedeelde gemeenschappelijk bezit is geweest. Dat is echter geen algemene opvatting. Wel zijn op z'n minst aanzienlijke delen ervan in bezit geweest van de gemeenschap. Die gronden van gemeenschappelijk bezit worden aangeduid met het woord 'meent'. In een akte uit 1471 betreffende de Eng in Soest wordt gesproken over een meent.

Esdorpen zijn ontstaan doordat groepen mensen die een nieuwe leefruimte zochten zich vestigden op een plek waar groene gronden langs een rivier en beek grensden aan woeste gronden. Een gunstig gelegen stuk binnen de woeste gronden, bv. op een hoogte werd gezamenlijk ontgonnen en de ontginning was aanvankelijk – althans daar gaan we nog maar even van uit – gemeenschappelijk bezit. De ontwikkeling tot particuliere eigendommen is in een complex tijdsproces verlopen waarbij grootgrondbezitters en machthebbers (vorsten, adel, bisschoppen, kloosters) zich manifesteerden en zich vergaande rechten toe-eigenden.

Brink en eng

De leef- en woonruimte van de mensen aan de rand

Historie van de Eng, uitvoerige beschrijving

van enerzijds de lager gelegen groene gronden en anderzijds de hogere gronden(eng) werd aangeduid als de brink. Het woord 'brink' is ontleend aan de Engelse taal waar het betekent 'rand'. Vaak heeft de brink de structuur gekregen van een dorpskom waar de bebouwing rondom een open ruimte is gesitueerd. Daaraan refereert ook de betekenis in het woordenboek van Van Dale waar de betekenis als volgt is omschreven: 'de brink is een plein of vlakte in de kom van een dorp waar veelal de kerk staat, gewoonlijk met bomen en tot markt dienende'. Sommigen menen daarom dat Soest geen brink kent ook al is er wel een weg met de aanduiding van die naam. Dat is echter onjuist zij het dat Soest in zoverre verschilt van vele andere brinkdorpen dat de dorpsbrink langgerekt is geworden De Soester Brink bevond zich op de rand van het akkerlandschap (De Eng) enerzijds en de rivierlaagte van de Eem anderzijds. Een nauwkeurige localisering van de Soester brink staat vermeld in een document uit 1577, namelijk "tussen de twee Baeren-wegen", dat wil zeggen het gebied tussen de huidige Korte en Lange Brinkweg aan de noordoostzijde en de weg ten zuiden daarvan die vroeger werd aangeduid als de rijksstraatweg tussen Baarn- en Amersfoort en die thans een veelheid van namen heeft (o.a. van Weedestraat, Steenhoffstraat, Middewijkstraat). Midden in dat gebied liep het Kerkpad. Overigens was er behalve de genoemde 'twee Baeren-wegen' nog een weg die als Barenwech werd aangeduid en die liep boven over de Eng.

Doordat zich rond de Eng geleidelijk aan een ring van bebouwing heeft ontwikkeld is Soest ook wel eens omschreven als een krans-esdorp. Die aanduiding is echter historisch gezien minder passend omdat de ring van de bebouwing om de eng eerst in een heel laat stadium tot ontwikkeling is gebracht. Afgezien van de bebouwing op en nabij de Brink van Soest is er sprake geweest van een schuchter begin van ringvorming tegen het eind van de 17^e eeuw met de buurten 't Hart en de Bunt en door afsplitsing van agrarische bedrijven. In de 18^e eeuw heeft het dorpsbestuur verdere ringbebouwing trachten af te remmen omdat men complexen heidegrond niet aan de meentgronden wenste te onttrekken. In de tweede helft van de 19^e eeuw en in de 20 eeuw is de ringbebouwing flink uitgebreid. De aan de noordrand van de Eng aanwezige bebouwing heeft allerlei dwarsverbindingen vanaf De Brink naar de Eng, die op zichzelf nog wel aanwezig zijn, aan het zicht onttrokken, waarmee informatie over de vroeger aanwezige functionele relatie verloren is gegaan.

Wat betreft de wegen over de Eng is van oudsher bekend de reeds genoemde z.g. Barenwech (ook wel aangeduid als Baarweg, Barenweg, Baarnweg) en nu bekend onder de namen Molenweg, Soesterengweg en Julianalaan. Het betreft een oude verbindingsweg tussen Amersfoort en Baarn over de heuvel van De Eng. De benaming Molenweg zal in zwang zijn gekomen

na de oprichting van een molen op De Eng. In 1474 is op de zuidelijke Eng een houten standerdmolen opgericht. In het rijksarchief te Utrecht bevindt zich een oorkonde, gedateerd 28 februari 1474 waarin de bisschop David van Bourgondië vergunning verleent aan "Claes Albertszoen om tegen een jaarlijkse betaling van drie lood fijn zilver een windmolen te timmeren, op te richten en te houden, daar te malen den molster daaraf te nemen". In 1737 is op de Eng de stenen molen De Windhond gebouwd. Of tot dat jaar de standerdmolen die in 1474 was gebouwd, zich zal hebben gehandhaafd, is onwaarschijnlijk. Vermoedelijk is door brand als gevolg van oorlogsgeweld of blikseminslag die molen verloren gegaan en vervangen door een nieuwe houten molen en wellicht heeft zich dat zelfs meerdere malen voorgedaan. De in 1737 gebouwde stenen molen is in 1930 afgebroken. In 2007/2008 is een nieuwe molen op De Eng gebouwd en in gebruik genomen. Overigens was er in de 19^e eeuw aan de rand van de Eng nog een tweede molen gebouwd, genaamd De Vlijt. Die is in 1952 afgebroken.(....)

Door belangrijke wijzigingen in de structuur van de agrarische bedrijven heeft een omwenteling plaatsgevonden in de bewerking van de grond. Was vroeger het vee de leverancier van de grondstof voor het akkerland op de Eng, in de loop van de twintigste eeuw is de Eng de leverancier van het voedsel voor het vee geworden. Het maïs heeft de golvende korenlanden verdreven en ook bijgedragen aan het verlies van openheid tijdens het zomerseizoen. En juist uit cultuurhistorisch oogpunt is openheid een essentieel kenmerk van de Eng. Bovendien was er tijdens de vorige eeuw opnieuw oorlogsgeweld waardoor de Eng werd aangetast.

In de Tweede Wereldoorlog werd op de Eng afweergeschut geïnstalleerd en een grote ondergrondse bunker gebouwd. Na de oorlog is die bunker nog een paar maanden gebruikt voor cabaretvoorstellingen. De bunker is later verwijderd.

Toch is voor de 20^e eeuw veel meer bepalend een 'andere strijd' om De Eng en wel de strijd tussen bebouwing en openheid. De eerste 'aanval' van bebouwing op de Eng deed zich voor in de eerste decennia van de vorige eeuw. Het betrof de aanleg van straten in de omgeving van het oude gemeentehuis, van het station Soestdijk en van het in 1892 gebouwde nieuwe raadhuis bij dat station.

Daarnaast ontstond er hoger op de eng bebouwing langs wat nu heet Wilhelminalaan, Julianalaan en Emmalaan. Een rol daarbij speelde de aanleg van waterleiding (de bouw van de watertoren aan de Oranjelaan vond plaats in 1931).

Veel ernstiger - in de zin van het doorbreken van de openheid van de Eng - was de bebouwing die in de jaren twintig en dertig werd gerealiseerd langs de Molenstraat en de Talmalaan. De Molenstraat vormt nu de westelijke grens van de zuidelijke Eng. Er waren in

Historie van de Eng, uitvoerige beschrijving

de jaren dertig plannen tot veel verdergaande bebouwing. In het archief van de Historische Vereniging bevindt zich een waardepapier dat herinnert aan die activiteit: een obligatie van N.V. De Enghrand. Veel werd er geredetwist over de verdere ontwikkeling van Soest. Er werd weinig planmatig gehandeld en sluispenderwijs verder gebouwd.

Tijdens de oorlogsperiode is door een beperkt aantal mensen wel grondig nagedacht over de ontwikkeling van Soest na de oorlog. (...) Centraal stond de vraag: gaan we de polder in of verder de Eng op. Niet in het minst door de invloed van de uit agrarische wereld afkomstige wethouder A.P. Hilhorst is er voor gekozen om niet de polder in te gaan maar de Eng verder op te gaan. Er werd echter wel vanuit een bepaalde stedenbouwkundige visie naar de Eng gekeken waarbij het kenmerk: behoud c.q. herstel van openheid niet uit het oog werd verloren. Zo werd er een plan ontwikkeld waarbij de bebouwing van de Eng zich zou beperken tot de noordoostelijke zijde. Bovendien was het streven er op gericht de inmiddels gerealiseerde bebouwing langs de Molenstraat en de Talmalaan te amoveren zodat met name de noord-zuid as van de Eng weer de oorspronkelijke openheid zou kunnen krijgen. Ook werd er door een geplande groenzone een uitdrukkelijke relatie gelegd tussen het landschap van de polder en De Eng.

Hoewel wel pogingen zijn ondernomen om tot realisering van die visie te komen is die in de loop van de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw door feitelijke ontwikkelingen (waaronder de activiteit van projectontwikkelaars) en plannen tot aanleg van een verkeersweg over de Eng ondermijnd. Met name de geplande aanleg van een nieuwe weg, waaraan het gemeentebestuur aanvankelijk hardnekkig vasthield, riep in toenemende mate verzet op. En datzelfde gold voor de geplande hoogbouw op de Eng. In 1973 werd de koers bijgesteld. Het plan tot de aanleg van een weg over De Eng werd ingetrokken en tevens werd een uitbreidingsplan dat voorzag in bebouwing van het noordelijk deel van de zuidelijke Eng ingetrokken. Inmiddels was echter al aan de rand van de zuidelijke Eng aan de zijde van de Molenstraat een horizonvervuilend flatgebouw neergezet, alsmede in hoogbouw een bejaardencentrum gebouwd.

Er dreigde echter nog een andere aantasting van de zuidelijke Eng. Want aan de zuidoostzijde werd een nieuw centrum gepland met een randweg. Massaal verzet van de bevolking in de jaren zeventig leidde er uiteindelijk toe dat in 1978 werd besloten af te zien van die plannen. Terwijl de planning van bebouwingsactiviteit elders op de Eng doorging, leek de Zuidereng gered. De aandacht daarvoor ebde geleidelijk ook enigszins weg. Toch was het gevaar van verder verval ondanks goede bedoelingen niet geweken. In de jaren tachtig werd aan de westelijke kant van de zuidelijke Eng een volkstuincomplex aangelegd wat een rommelig aanzien tot gevolg had. De voorziene sloop van

enkele panden aan de oostzijde (op de recente luchtfoto van de zuidelijke Eng met de nieuwe molen zijn op de onderste helft enkele panden te zien die vernieuwd zijn terwijl aanvankelijk sloop van deze panden de bedoeling was) bleef achterwege waarmee de beoogde openheid in die richting niet verder gestalte kon krijgen.

Eind jaren tachtig en negentig ontstond er weer aandacht voor de Eng zowel ter voorkoming van verdere aantasting als met het oog op herstel van verloren gegane waarden. Dat was mede een gevolg van de activiteit van een aantal particulieren dat de Werkgroep Behoud de Eng hadden opgericht. Ook bij de gemeente kreeg men aandacht voor dit fraaie gebied. Zo werd het gebied o.a. aangewezen als beschermd stads- en dorpsgezicht. Dat dit geen absolute garantie is voor verdere aantasting is wel gebleken toen enkele jaren geleden ook aan de oostelijke rand van de Eng (Kerkstraatzijde) ontsierende en horizonvervuilende bebouwing werd gerealiseerd. Een inmiddels opgerichte stichting waakt zorgvuldig tegen verdere aantasting. Ook is een netwerk gerealiseerd van belanghebbenden (onder wie de agrariërs) die bij De Eng zijn betrokken om samen sterker te staan in de strijd voor het behoud en het herstel van dit gebied. (...)

De laatste veertig jaar

Gedeelten uit het artikel 'Het beheer van de Soester Eng over de laatste 40 jaren: laveren tussen ontwikkeling en behoud' door Peter Veen in 'Tussen Vecht en Eem, Tijdschrift voor regionale geschiedenis', 27ste jaargang, nr. 3, september 2009:

In deze bijdrage zal de ontwikkeling van de Soester Eng worden gevolgd vanuit het perspectief van het beheer van de Eng. De kwaliteiten van de Soester Eng zijn velerlei. Al in de jaren zestig van de vorige eeuw wees Gedeputeerde Staten er op dat "dit gedeelte met zijn afglijdende hellingen, met het hoge plateau tussen de Molenstraat en de Veldweg, en met het uitzicht op het Soester veen een afgerond geheel vormt, het gebied een zeldzaam voorkomend landschapsbeeld en waarde heeft uit archeologisch oogpunt gezien. Dit gedeelte dient dus in de huidige staat bewaard te blijven als centraal gelegen Eng in de toekomstige grotere gemeente" (brief GS 1963 met reactie op uitbreidingsplan Eng II). Deze typering heeft betrekking op het gebied wat wij thans aanduiden als Zuidereng.

Gedurende de periode 1970 – 2000 zijn er drie werkgroepen geweest die hebben geadviseerd over de inrichting en het beheer van de Soester Eng. Deze bijdrage laat zich dan ook gemakkelijk indelen: periode 1970-1980: Adviescommissie Stadspark; periode

Historie van de Eng, uitvoerige beschrijving

1980-1990: werkgroep Soester Eng en tenslotte de tijd van 1990-2000: werkgroep Beheer Soester Eng. Daarnaast is de gemeente vanaf 1994 ook zelf actief betrokken bij het beheer van de eng omdat de gemeente beheerssubsidies kan verstrekken aan de boeren die land beheren op de eng. (...)

Voordat deze drie perioden nader worden beschouwd zal eerst nog wat meer worden ingegaan op de functies van de eng vanuit een oogpunt van natuur en landschap. Deze beschrijving kan ook als streefbeeld gelden voor een toekomstig beheer.

Aspecten van natuur en landschap

De historicus Heupers geeft een lovende beschrijving van de Soester Eng: "Als een geweldige aardwelving rijst hij uit de vlakten omhoog, met zachte rondingen en glooiingen ligt hij daar boven alles uit, wijd uitgespreid onder de hemel; open en bloot liggen de afwisselende koren- en aardappelvelden, met om zich heen niets dan de ruimte" (Heupers, 1975). De Soester Eng wordt al meer dan duizend jaren permanent als akkergrond gebruikt en behoort tot de categorie oudste akkergebieden van ons land. De engen vervulde een belangrijke schakel in het agrarische bedrijf als producent van hak- en graanvruchten. Bekend zijn de Soester knollen die op de eng werden verbouwd. Ook rogge zal eeuwenlang een belangrijk gewas zijn geweest op de Soester Eng. Na de Tweede Wereldoorlog zijn deze gewassen langzamerhand ingewisseld voor productievare gewassen met als topper de snijmaïs. Maïs leent zich voor een intensieve bemesting en een chemische onkruidbestrijding wat gunstig is voor de boer maar niet voor de natuur.

De Soester bioloog Rinke Tolman tekent in zijn boeken een beeld van de Soester Eng dat ons herinnert aan 'oude' tijden (De Groot en Veen, 1991). In de jaren vijftig van de vorige eeuw was de akkerflora goed ontwikkeld met soorten als korensla, windhalm, korenbloem, knopherik en akkerviooltje. Op de knopherik deden Tolman en zijn vriend Wim van Elmpst jarenlang onderzoek naar de nachtvlieder het gamma-uiltje. In de graanakkers broedden kwartel en patrijs. 's Winters trokken de hazen uit de Eempolder naar de drogere eng. De provincie Utrecht besteedt aandacht aan behoud van de karakteristieke akkerflora in de provincie (Van den Dool, 2008). Daarbij wordt het herstellen van akkers ook nagestreefd, zoals die op de engen. Op dit moment liggen de beste voorbeelden op de zuidelijke Heuvelrug

Periode 1970-1980: Adviescommissie Stadspark

In het structuurplan van de gemeente Soest van 1967 waren de engakkers niet meer terug te vinden. Daarvoor in de plaats werd een stadspark op de eng geprojecteerd met een centrale autoweg door het gebied. Argument was dat de ring van stedelijke bebouwing zich zou sluiten en dat er behoefte was aan een plek voor "spel en verpozing". De Adviescommissie Stadspark kreeg in 1971 de taak voor "het uitbrengen van een advies en het voorleggen van een plan met be-

trekking tot de toekomstige functie van de Soester Eng – eventueel het aanleggen van een 'stadspark' – en het treffen van recreatieve voorzieningen, een en ander los van een eerder uitgebracht ambtelijk rapport" (De Heus et al, 1972). Voorzitter de Heus kenschetste de opdracht als een zware opdracht. De uit zeven personen bestaande commissie zag kans om binnen een jaar een gedegen advies uit te brengen met daarin zelfs twee adviezen: een advies in overeenstemming met de oorspronkelijke opdracht en een advies dat bestond uit een alternatief plan. Dat laatste plan werd door de commissie unaniem beschouwd als het beste alternatief. De commissie concludeerde dat "afblijven van het schamel restant dat nog van de Eng is overgebleven, dus ongerept laten, steeds meer de overhand krijgt". Het alternatieve plan beveelt aan om een zone-ring aan te houden voor het nog onbebouwde deel van de Soester Eng: 1/3 deel agrarisch houden op de Zuidereng, 1/3 deel algemene doeleinden nabij de Witte Boerderij en 1/3 deel kijks- en gebruiksgroen. Verder bepleit de commissie om het geplande stadscentrum in het structuurplan te verplaatsen naar de zone tussen Molenstraat en Verlengde Talmalaan. In december 1972 bood de voorzitter zijn rapport aan aan de wethouder openbare werken die opmerkte dat het rapport geschreven was "met liefde voor Soest". Maar verder uiteraard de handen vrij wilde houden. Hoewel het gemeentebestuur van Soest zich in de jaren zeventig niet zoveel gelegen liet liggen aan het rapport van de adviescommissie zijn uiteindelijk toch een aantal belangrijke voorstellen gehonoreerd zoals de verschuiving van een (kleiner) dorpscentrum naar de Dalweg en het behouden van de Zuidereng voor de landbouw.

Periode 1980-1990: Werkgroep Soester Eng

Onder gunstig gesternte kon de werkgroep Soester Eng in 1980 worden ingesteld voor het gemeentebestuur van Soest. Het werd zelfs een gemengde commissie die bestond uit vier ambtenaren en vijf burgers. Onder de vijf burgerleden was een landschapsarchitect en een ecooloog, maar vreemd genoeg geen vertegenwoordiger vanuit de landbouw. Enige continuïteit met de Adviescommissie Stadspark was verzekerd omdat oud-voorzitter De Heus en lid Chris Uiterwijk deel uitmaakten van de nieuwe werkgroep. Opmerkelijk is dat de werkgroep geen nauw begrensde opdracht kreeg (dat was bij de adviescommissie wel anders geweest!). In de opdracht werd gerefereerd aan de ontstane situatie dat enkele bestemmingsplannen (Centrum plan en Weg over de Eng) niet waren uitgemond in vastgestelde plannen en dat daarom hernieuwde bezinning moet plaatsvinden. Het gemeentebestuur tekent daarbij direct aan dat ongewenste ontwikkelingen moeten worden voorkomen in vooral het gebied van de Zuidereng.

Het rapport van de werkgroep geeft een uitgebreide analyse van vijf deelgebieden, die lopen van de Lazarusberg in het noorden tot de Zuidereng in het zuiden. Het rapport bevat een structuurschets waarin de samenhang binnen het gehele Soester Eng gebied cen-

Historie van de Eng, uitvoerige beschrijving

traal staat, maar waarin ook aandacht besteed wordt aan de relaties naar de omgeving zoals de Eempolders en de omliggende woonwijken in het Soesterveen. Vooral langs de randen van de eng worden kwaliteit- en relatieversterkende maatregelen voorgesteld zoals het verplaatsen van oneigenlijke functies (paardenweitjes e.d.) achter de Beukenlaan en Nieuwe Weg. Het rapport signaleert dat in 1981 nog 85% (23 ha) van de Zuidereng in bezit was van de gemeente. In de toekomstvisie voor de Zuidereng vermeldt het rapport dat agrarisch gebruik van de akkers de voorkeur heeft. Maar het rapport schrijft ook: "In de toekomst is het gewenst gronden van bedrijfsbeëindigers in te brengen in een gemeentelijke stadsboerderij. Het functioneren van de akkerbouw is dan verzekerd" (blz.35 rapport). Enkele jaren later is de gemeente jammer genoeg toch overgegaan tot verkoop van de agrarische gronden aan boeren, die de gronden in het verleden ook in bezit hadden. Inmiddels is een deel van deze gronden in bezit gekomen van projectontwikkelaars. Het idee van een gemeentelijke stadsboerderij is in de huidige situatie alleen tegen hoge kosten te realiseren. Met de bouw van molen De Windhond in 2008 op de Zuidereng is dit te meer te betreuren.

Het rapport heeft de basis gelegd voor een conserverend bestemmingsplan voor de Zuidereng dat in de tachtiger jaren werd opgesteld door de gemeente. In dit bestemmingsplan werden de gronden bestemd tot landbouwgronden met een landschappelijke waarde. In de voorschriften werd het oprichten van bouwwerken (zoals hekken om paardenweitjes) gebonden aan een vergunning.

Periode 1990-2000: Werkgroep Beheer Soester Eng

In 1990 werd weer een werkgroep ingesteld door de gemeente. De werkgroep bestond uit drie burgers die niet betrokken waren geweest bij de vorige werkgroepen. Tevens was er een ambtelijke ondersteuning. Aanleiding tot het instellen van de werkgroep was de constatering: "Ook binnen de Soester politiek leidde het steeds intensievere agrarische gebruik van de Eng tot ongerustheid....." (blz.4 rapport). De werkgroep kreeg van de gemeente als opdracht mee om het rapport uit 1981 verder uit te werken op het niveau van vier deelgebieden en op het niveau van de Soester Eng als totaliteit (voor zover niet bebouwd uiteraard). Drie aspecten werden daarbij genoemd: 1. Afsluiting van de Molenweg voor gemotoriseerd verkeer, 2. De mogelijkheid voor herstel van korenvelden en 3. De mogelijkheden voor recreatief gebruik van bepaalde delen van de eng waarbij de Witte Boerderij mogelijk ook een recreatieve functie zou kunnen krijgen. De werkgroep zette zich direct af tegen het gebruik van het woord "Engpark" zoals de gemeente de Zuidereng aanduidde in de formulering van de opdracht. Voor de Zuidereng geeft de werkgroep een gedetailleerde beschrijving van een akkerbeheer dat gericht is op herstel van de akkerflora. De vier deelgebieden – van Lazarusberg tot Zuidereng – worden in het rapport aan elkaar gesmeed onder het motto 'van schakels naar

een ketting'. Het gaat om een verbindingzone die een ecologische -, een recreatieve - (in het rapport 'mense-lijke verbindingzone' genoemd) en een kunstfunctie moeten krijgen. De gemeente heeft de draad van het rapport opgepakt en heeft in 1994 een premieregeling voor natuur- en landschapsbeheer op de Zuidereng opgesteld. Deze regeling voorziet in het geven van subsidies aan boeren die een wintergroenbemester, luzerne of graan verbouwen. De regeling is zeer succesvol voor het promoten van een wintergewas, maar minder succesvol waar het betreft de promotie van graan en luzerne. In de jaren negentig viel 62% van de agrarische gronden onder de subsidieregeling (totaal 55 ha). Vanaf 2001 werd de verbouw van een wintergewas uit de regeling gehaald met als gevolg dat de laatste jaren slechts 33% van de gronden onder de subsidieregeling vallen (informatie gemeente). Het gaat nu alleen om verbouw van luzerne en in mindere mate granen zoals rogge. Het, door de werkgroep, bepleitte herstel van de akkerflora zelf heeft geen invulling gekregen tot op dit moment want de boeren gebruiken geschoond zaad zodat vestiging van karakteristieke akkerkruiden niet plaatsvindt.

Tot slot

Veertig jaar en drie werkgroepen verder kan men concluderen dat "afblijven van het schamel restant dat nog van de Eng is overgebleven, dus ongerept laten, steeds meer de overhand krijgt". De Adviescommissie Stadspark uit de jaren zeventig heeft een stap gezet die uiteindelijk heeft geleid tot een erkenning dat de Soester Eng onvervangbaar is als monument van natuur, landschap en cultuurhistorie (nederzettingsgeschiedenis). De Werkgroep Soester Eng uit de jaren tachtig heeft deze lijn voortgezet en legde de basis voor een conserverend bestemmingsplan voor de Zuidereng. De Werkgroep Beheer Soester Eng uit de jaren negentig heeft een stukje integratie van natuur, recreatie en kunst bepleit. Een nieuw facet van integratie dat voordien weinig aandacht heeft gehad.

De Soester Eng is in de jaren zeventig op het nippertje ontkomen aan een overambitieuze plan van een stadscentrum, stedelijke bebouwing en een weg over de eng. Met de bouw van molen De Windhond in 2008 op het centrale plateau van de Zuidereng heeft het historisch besef de boventoon gekregen in het denken over de toekomst van de eng. Voor de akkers op de eng dient nog een kwaliteitsslag te worden gemaakt in de lijn van de voorstellen van de drie werkgroepen. Herstel van de historische akkerflora behoort nu met kracht en visie te worden aangepakt. Een eerste stap zou zijn om de gemeentelijke gronden op de eng te gaan beheren voor herstel van de akkerflora (Adviescommissie Milieu en Ruimte, 2009, blz. 22).